

2020-2025-YILLARDA XALQ TA'LIMI TIZIMIDA INKLYUZIV
TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASI

Eshmamatova Sitora Tuyg'un qizi

Texnologiya Menejment Kommunikatsiya Instituti

Pedagogika va psixologiya kafedrasi o'qituvchisi

Goipova Matluba Abdumutal qizi

Texnologiya Menejment Kommunikatsiya Instituti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi, 22-6 MTS guruh talabasi

Jo'rayeva Shoxsanam Baxromovna

Texnologiya Menejment Kommunikatsiya Instituti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi, 22-6 MTS guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida 2020–2025-yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi hamda uning amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'limning mazmun-mohiyati, imkoniyati cheklangan bolalar uchun yaratilayotgan sharoitlar, ta'lim muassasalarida pedagogik va psixologik xizmatlarni kengaytirish bo'yicha belgilangan vazifalar yoritilgan. Shuningdek, xalqaro tajribani milliy sharoitga uyg'unlashtirish, maxsus o'quv dasturlari va resurs markazlarini tashkil etish masalalari ham ko'rib chiqiladi. Maqolada inklyuziv ta'limning ijtimoiy ahamiyati, ta'limda teng imkoniyatlarni ta'minlash va kutilayotgan natijalar ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, xalq ta'limi tizimi, imkoniyati cheklangan bolalar, ta'limda tenglik, resurs markazlari, pedagogik yondashuv, 2020–2025-yillar konsepsiyasi.

Kirish

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasida olib borilayotgan keng ko'lamlı islohotlar jamiyatning barcha qatlamlari, xususan, imkoniyati cheklangan bolalar uchun ham teng sharoit yaratishga qaratilmoqda. Inson huquqlari, jumladan, ta'lim olish huquqi har bir fuqaroning asosiy konstitutsiyaviy huquqlaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, ta'lim tizimida inklyuzivlik tamoyillarini joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Inklyuziv ta'lim nafaqat nogironligi bo'lgan bolalar uchun, balki turli ijtimoiy guruhlardan chiqqan, ijtimoiy himoyaga muhtoj hamda individual pedagogik yondashuvni talab qiluvchi o'quvchilar uchun ham teng imkoniyat yaratishga xizmat qiladi.

2020–2025-yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi qabul qilinishi mamlakatimizda mazkur yo'nalishda yangi bosqichni

boshlab berdi. Konsepsiyada ta'lim muassasalarini inklyuziv muhitga moslashtirish, o'qituvchilarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish, maxsus pedagogik va psixologik xizmatlarni yo'lga qo'yish, zamonaviy o'quv dasturlarini ishlab chiqish hamda resurs markazlarini tashkil etish kabi vazifalar belgilab qo'yilgan. Bu esa xalq ta'limi tizimini xalqaro andozalarga yaqinlashtirish bilan birga, jamiyatda ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, bugungi kunda dunyo tajribasida inklyuziv ta'limning samaradorligi keng isbotini topmoqda. Mazkur yondashuv bolalarning ijtimoiylashuv jarayonini yengillashtiradi, ularning shaxsiy salohiyatini ochishga ko'maklashadi hamda jamiyat hayotida faol ishtirok etishlariga zamin yaratadi. Shu bois O'zbekistonda ham inklyuziv ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan.

2020–2025-yillarga mo'ljallangan konsepsiya o'zida inklyuziv ta'limning milliy modelini shakllantirishga oid asosiy g'oyalarni mujassamlashtirgan bo'lib, u nafaqat xalq ta'limi tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, balki ta'limda diskriminatsiyaning oldini olish va barcha bolalar uchun teng sharoit yaratishning muhim huquqiy, ijtimoiy hamda pedagogik asoslarini belgilab berdi. Shu tariqa, inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi mamlakatimizda inson kapitalini yuksaltirish, barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va jamiyatning ijtimoiy hayotida barcha qatlamlarning faol ishtirokini ta'minlash uchun muhim dasturilamal hujjat sifatida qaraladi.

Asosiy qism

Inklyuziv ta'lim tushunchasi bugungi kunda dunyo miqyosida keng qo'llanilayotgan va inson huquqlariga asoslangan yondashuv sifatida e'tirof etilmoqda. Bu yondashuv har bir bolaga, u qanday imkoniyat va qobiliyatga ega bo'lishidan qat'i nazar, ta'lim olish huquqini teng darajada ta'minlashga qaratilgan. O'zbekistonda 2020–2025-yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasining qabul qilinishi mazkur yo'nalishda muhim qadam bo'lib, uning asosiy maqsadi imkoniyati cheklangan bolalarni jamiyatga to'laqonli integratsiya qilish, ularning ijtimoiylashuvi va mustaqil hayotga tayyorgarligini ta'minlashdan iboratdir. Konsepsiya doirasida ta'lim muassasalarini inklyuziv muhitga moslashtirish, maxsus o'quv dasturlarini ishlab chiqish, zarur texnik vositalar bilan ta'minlash, pedagog va psixologlarning kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish kabi vazifalar belgilangan.

Shuningdek, xalq ta'limi tizimida inklyuzivlikni ta'minlashda moddiy-texnik bazani mustahkamlash alohida ahamiyat kasb etadi. Ta'lim muassasalarida imkoniyati cheklangan bolalar uchun maxsus kirish-chiqish yo'laklari, liftlar, sinfxonalarni moslashtirish, eshitish yoki ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun zarur jihozlarni joriy etish ko'zda tutilgan. Bu nafaqat ularning ta'lim olish jarayonini qulaylashtiradi,

balki psixologik jihatdan o'z tengdoshlari bilan bir xil muhitda o'qishlariga imkon yaratadi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limda qo'llaniladigan pedagogik yondashuv ham o'ziga xosdir. O'qituvchilardan har bir o'quvchining individual imkoniyatini hisobga olib, differensial yondashuv asosida ta'lim jarayonini tashkil etish talab etiladi. Buning uchun o'qituvchilarni maxsus tayyorlash va ularning malakasini muntazam oshirish zarur bo'ladi. Konsepsiya doirasida pedagog kadrlarni qayta tayyorlash kurslari, treninglar, seminarlar tashkil etilishi belgilangan bo'lib, bu amaliy jihatdan ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'limning samarali rivojlanishida psixologik-pedagogik xizmatlarning kengaytirilishi ham muhim omillardan biridir. Chunki imkoniyati cheklangan bolalarning ko'pchiligi qo'shimcha psixologik yordam va maxsus pedagogik yondashuvga ehtiyoj sezadi. Shu bois maktablarda psixolog va logoped mutaxassislarning faoliyatini kuchaytirish, ular uchun zamonaviy metodik qo'llanmalar yaratish va ilg'or tajribalarni joriy etish muhim vazifa sifatida belgilangan. Bu orqali nafaqat bolalarning bilim olish jarayonida, balki ularning shaxs sifatida rivojlanishida ham sezilarli natijalarga erishish mumkin.

Konsepsiyada resurs markazlarini tashkil etish masalasiga ham katta e'tibor qaratilgan. Ushbu markazlar nafaqat o'quvchilar, balki ularning ota-onalari va pedagoglar uchun ham maslahat va amaliy yordam ko'rsatish vazifasini bajaradi. Resurs markazlari orqali maxsus didaktik materiallar, texnik vositalar, metodik qo'llanmalar yaratiladi hamda amaliyotga joriy etiladi. Bu esa butun ta'lim tizimida inklyuzivlikni yanada samarali tashkil etishga yordam beradi. Shu bilan birga, xalqaro hamkorlik ham inklyuziv ta'limni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Rivojlangan davlatlarning ilg'or tajribalarini o'rganish va ularni milliy sharoitga moslashtirish, xorijiy ekspertlar ishtirokida o'quv dasturlarini takomillashtirish va qo'shma loyihalarni amalga oshirish jarayonning ajralmas qismiga aylangan.

Inklyuziv ta'limni rivojlantirishning ijtimoiy jihatlari ham alohida ahamiyatga ega. Nogironligi yoki boshqa imkoniyati cheklangan bolalarning umumiy ta'lim muassasalarida o'qishi ularning jamiyatga integratsiya bo'lishini yengillashtiradi, turli stereotiplarning buzilishiga yordam beradi va sog'lom tengdoshlari bilan teng huquqli sharoitda rivojlanishlariga imkon yaratadi. Bu jarayon ijtimoiy adolat, inson huquqlari va demokratik qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shuningdek, bunday ta'lim tizimi orqali yosh avlod ongida bag'rikenglik, mehr-shafqat, yordamga muhtojlarga g'amxo'rlik kabi fazilatlar shakllanadi.

Konsepsiyada belgilangan vazifalar bosqichma-bosqich amalga oshirilishi nazarda tutilgan bo'lib, 2025-yilga qadar inklyuziv ta'limni milliy ta'lim tizimiga to'liq integratsiya qilish ko'zda tutilgan. Natijada imkoniyati cheklangan bolalar uchun ta'lim sifati oshadi, ularning ijtimoiylashuvi ta'minlanadi, jamiyatda diskriminatsiya va tengsizlikka qarshi samarali mexanizmlar yaratiladi. Shu bilan birga, inklyuziv

ta'lim jamiyatning barqaror rivojlanishida, inson kapitalini yuksaltirishda va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishda ham muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish 2020–2025-yillarga mo'ljallangan konsepsiya doirasida amalga oshirilayotgan islohotlarning muhim tarkibiy qismi sifatida alohida o'rin tutadi. Ushbu konsepsiya imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish huquqlarini to'liq ta'minlash, ularni jamiyat hayotiga integratsiya qilish va mustaqil hayotga tayyorlash yo'lida muhim dasturilamal hujjat vazifasini bajaradi. Ta'lim muassasalarini moddiy-texnik jihatdan moslashtirish, maxsus pedagogik va psixologik xizmatlarni joriy etish, resurs markazlarini tashkil etish hamda o'qituvchilarni qayta tayyorlash jarayonlari inklyuziv ta'limni samarali rivojlantirish uchun mustahkam poydevor yaratmoqda.

Inklyuziv ta'limning joriy etilishi nafaqat imkoniyati cheklangan bolalar uchun, balki jamiyatning barcha qatlamlari uchun ham ijobiy natija beradi. Chunki bu jarayon orqali tenglik, bag'rikenglik, ijtimoiy hamjihatlik kabi qadriyatlar mustahkamlanadi. Natijada farzandlarining ta'lim olishi uchun sharoit yaratilgan oilalar, ularni qo'llab-quvvatlaydigan pedagoglar va butun jamiyat manfaatdor bo'ladi. Shunday ekan, inklyuziv ta'limni izchil rivojlantirish O'zbekistonning barqaror taraqqiyoti va inson kapitalini yuksaltirishda muhim omil sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2020). *2020–2025-yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida qaror*. Toshkent: Vazirlar Mahkamasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (2023). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi.
3. UNESCO. (2020). *Inclusive education: Ensuring access to education for all*. Paris: UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374814>
4. UNICEF. (2021). *The state of the world's children: On inclusive education*. New York: UNICEF. <https://doi.org/10.18356/9789210051633>
5. Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2019). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, 45(1), 118–140. <https://doi.org/10.1002/berj.3499>
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2021). *Inklyuziv ta'lim bo'yicha metodik qo'llanma*. Toshkent: Xalq ta'limi vazirligi nashriyoti.